

JANSSON, Torsten

Handeln i Österåker 1856 – 1984

Föredrag: 1984 av Torsten Jansson på Åkersberga bibliotek

Utskrift: 1995 av Anne-Marie Torssell

Bröderna Harling, som jag då introducerar på detta sätt, har givit oss en liten kulturskatt. Det är frågan om över tretusen glasnegativ. Vi har ytterligare några glasnegativ ifrån en verkmästare Gustavsson, som var verksam här på Åkersberga snickerifabrik från år 1905 till 1922. Vi har en del bilder med här från hans produktion också. Jag skall försöka att berätta vilka, som har tagit vad.

Dom här fotograferna hade en sittingsbok, som jag har med mig och skall visa er. I den finns det noterat över sextusen sittningar och där är det också dato, dagar och namn på dem som har beställt och så vidare. Så att vi har en väldig hjälp utav den här sittingsboken när det gäller att identifiera de olika kortena. Vi vet precis på dagen när de är tagna. Det har vi däremot inte, när det gäller verkmästare Gustavssons bilder, för han var inte så ordningsam, åtminstone har vi inte sett någon sittingsbok från honom.

Nästa bild här är huset, Vårdshuset, Gästgivargården på den tiden, där Harlings bodde till slutet på 1950-talet. Dom bodde en trappa upp och hade sin ateljé där oppe. Detta är på Vårdshusvägen, alldeles intill gamla apoteket och läkarbostaden. Lite längre ner fanns också telefonstation.

Så kommer vi in på affärena, som är dagens huvudämne. Och då har vi först här, Stenhagen, 1917, en vinterbild, som då visar affären och till vänster har vi gamla ålderdomshemmet, fattigstugan, som vi säger, som Hembygdsföreningen nu har övertagit. Båda dom husen är i Hembygdsföreningens ägo. Fattigstugan skall inredas till museum. Vi räknar med och hoppas på, att det skall kunna bli någonting, som är verkligt fint att visa upp för allmänheten. Det är för närvarande några, som jobbar där. Det är Tage Ohlsson, som mest svara för det, men han har många medhjälpare. Jag skulle gärna vilja säga deras namn här, men det är inte värt att jag säger mera, för jag är osäker på vilka och då att jag kanske glömmer någon. Tage Ohlsson är den som håller i det, så att säga. Och då tycker jag att jag kan få nämna hans namn.

Här har vi då en mera vanlig bild. Från 1929 är denna och där ser vi inte så mycket av ålderdomshemmet, men däremot lärarbostaden, vid skolan. Skolan syns lite oppe bland träna där, Västra skolan. Sedan såldes den till Allgon antennspecialisten.

Det är rätt mycket att säga om Stenhagens handel. Vi hade här i socknen en författare, som hette Oscar Rönnbäck, som skulle skriva sockenhistoria. Han kom till mig en dag och sa, att han hade upptäckt att i ett kyrkorådsprotokoll från 1856, så stod det omnämnt att en affär hade öppnats i kyrkans närhet. Och det var väl den första affären här i socknen som vi vet. Affärsverksamhet har nog kanske pågått

tidigare. Det var först 1846, som man fick öppna affär ute på landsbygden. Tidigare var det bara i städerna, som handelsbod fick vara öppen. Det var alltså borgarna i städerna, som hade detta privilegium. Men detta var också begränsat, så att man måste vara minst tre mil ifrån närmaste stad. Det gällde hela landet. Här i Åkersberga hade vi då klarat denna gräns på tre mil. Bodde man oppåt Åsätra, åt det hållet, så kanske man kunde åka till Norrtälje, för då var avståndet dit ungefär lika långt.

Jag ska här läsa några rader ur Rönnbäcks, på min uppmaning, gjorda skrift: "Ända fram till 1846 fick det inte finnas någon butik ute på landsbygden. Då bestämde emellertid den s k Naringfrihetsförordningen, att varje svensk man, observera man, som begått Herrens heliga nattvard och för övrigt var välfrejdad, kunde öppna butik på minst tre mils avstånd till närmaste stad. Närmare fick butiken inte ligga, ty stadens borgare skulle alltjämt ha sitt skydd. Det bestämdes också vilka varor som fick säljas i butiken och det var en hel del, men man fick inte sälja gifter och brännvin. Det var undantaget. Annars var det nästan allting, som fick säljas där, både livsmedel och järnvaror, byggnadsmaterial och sådant."

Den här butiken öppnade som sagt var 1856. Köpmannen hette då Söderberg. Vi har sett räkningar, det är Evert Lööf, som tittat i arkiv och har funnit räkningar från denna Söderberg, utställda på baron Oscar Åkerhielm på Smedby, ytterligare några år tidigare. Så vi tror att han haft någon handelsrörelse, kanske på något magasin eller någon annan lokal, tills den här affären då vart ombyggd. Man tror att det här var en snickarbod tidigare.

Sen inträffade det lite konstiga, som för mig var en överraskning, när jag fick se det, att 1869 övertogs affären av Österåkers konsumtionsförening och stadgarna är fastställda den 14 december 1869. Initiativtagaren var troligtvis prostén Pontén. Han var kyrkoherde först och vart prost så småningom och kom till Österåker 1859 och var i tjänst ända till 1905. Han var sjuk sista åren, men han hade ändå tjänsten. Det var ju så förr i tiden. Det var ingen pension det var frågan om. Kassör i konsumtionsföreningen var friherre Oscar Åkerhielm på Smedby och sekreterare organisten och läraren E Ferngren. Och hur många medlemmar det var, det är okänt, men jag har sett en medlemsbok med nummer 58. Den 26 februari 1885, då hölls det sammanträde med konsumtionsföreningen, för att diskutera föreningens upplösning. Den vart inte äldre. Dom hade på den tiden inte Kooperativa förbundet till föreningarnas stöd, utan dom var helt fristående och dom hade problem att klara det.

Senare kom det en handlare, C W Lindberg från Brottbby, som övertog rörelsen. Sen, in på 1890-talet, så övertogs affären av Gustav Lindblom och vid hans frånfälle drevs affären vidare av hans son Ragnar och det var väl från 1903 till 1953. På grund av sjukdom då, 1953, han hade vacklande hälsa, så överlät han affären på Edvard Jansson Aktiebolag. Det var jag som gjorde upp dom här handlingarna med honom och drev affären vidare. Vi hade den sedan till 1964, då vi öppnade Trevehallen. I och med att vi i november -64 öppnade den butiken, så stängdes Stenhagens handel.

Här har vi en interiör från affären, som den såg ut på 60-talet. Men lådfacket, som som ni ser alla dessa små lådor, kryddfacket, som vi säger, de fanns med från början. Jag arbetade där året 1953 till -54 och det var en och annan gammal, som kom in

och som hade varit som barn på Smedby gård och som gästade trakten och tittade in i affären och tyckte det var roligt att känna igen just den biten av affären. Annars vart det nog rätt så mycket omändrat.

Då kommer vi till en annan butik och det är affären vid Åkersbro. Oscar Hybinette hette han, som uppförde den på 1880-talet. Ni ser att den där affären var nog den första här i socknen, som egentligen byggdes som affär. Man hade alltså inte inrett något särskilt inom ett gammalt skal, utan den var helt nybyggd. Och magasinsbyggnaden, det också ett verk utav Oscar Hybinette. Han hade tidigare, oppe i Roslagen, byggt en kvarn och den där magasinsbyggnaden påminner ju också om en kvarn. Det stensatta nertill var en väldigt fin och sval källare, som varorna förvarades nästan som ett kylskåp. Sen var det luckor då, för att ta opp varor med någon vinsch eller någon hissanordning, som dom hade där, för att då få opp varorna på dom olika planen.

Ja, han var mycket verksam här i trakten, Oscar Hybinette. Han var ägare till lilla Säby. Tidigare hade han också rätt om Sjöbergs gård i Össebygarn. Och så småningom, jag tror det var 1888, så överlät han den här affären, kanske några år senare, jag är inte säker där. Han flyttade sedan till Dyvik.

Gunnel Birath: Man kanske skall påpeka här, att den ligger på lilla Säby mark och inte på Norrö. För det har blivit så, att alla säger att den här affären ligger på Norrö, men det gör den alltså inte, egentligen.

T.J: Nej, det är rätt vanligt att man hör lite förväxlingar här. Det är lilla Säby mark. Även missionshuset ligger på Lilla Säby mark, fast många kallar det för Norrö. Jag vet inte varför. Det kanske är lättare att säga Norrö. Lilla Säby kanske är lite tungt.

Den här affären övertogs sedan utav Karl Pettersson, hette han, ändrade så småningom namnet till Pålhammar. Han hade den här affären ända in på 20-talet. Det var ytterligare några mot slutet på 20-talet, som drev den där affären, för att 1932, -33, så övertogs den av Karl Herbert Berglund, som drev den ända till 1963, då han slog igen den på hösten, för gott.

Vi ska visa ytterligare ett par bilder utav den här affären. Det är taget oppifrån backen, ungefär där bröderna Harling bodde, Gästgivargården, alltså oppe i backen ovanför där och där ser ni gamla vägen med gamla landsvägsbron. Det var den enda bron över kanalen på den tiden. Så alla, som på den här sidan skulle in till Stockholm också, så måste dom över den där bron, antingen man åkte häst eller man gick eller, ja, bilar fanns ju inte på den tiden. Den är tagen 1916 och då också av bröderna Harling. En liten byggnad här i förgrunden till höger, det är en smedja. Innehavare var Helmer Lundqvist. Vi får se även Helmer Lundqvists bostad här, det vitrappade huset och så ser ni affären och magasinsbyggnaden på andra sidan och oppe på höjden där, så har vi då kvarnen, Säby, lilla Säby kvarn.

Åhörare: Ungefär vilket år kan dom där bilderna vara tagna?

T.J. 1931 är den här tagen. Den förra var 1916. 1931 var den här tagen och då var

alltså den här landsvägsbron borttagen, men man hade en spång över, så man kunde gå där.

Åhörare: Och där ser man också Åkersbro krog bakom, på den bilden.

T.J. Jaså, krogbyggnaden där, det tänkte jag faktiskt inte på.

Åhörare: Det kanske inte är så många, som vet att det varit en krog där. Den ser annorlunda ut nu.

T.J. Den kan vara ändrad, förstås. Men den är kvar i alla fall.

Åhörare: Om den gamla bron kan sägas, att det var en svängbro.

T.J. Ja, bron syns där också. 1913 är det här taget och nu från söder. På båda sidor om kanalen här, i anslutning till bron, så var de marknader varje år. Det var marknadsplatsen, Åkers marknad. Marknaden ägde rum i september varje år. Sista marknaden var 21 september 1912.

Vi ska titta på en interiörbild från affären också. Där ser ni patron själv, Pålhammar och hans son Knut, båda numera borta. Sen har vi då biträdet, Otto Sandell och det andra biträdet hette Johansson. Otto Sandell var ju sedan egen affärsman och bodde sina sista år här i Åkersberga. Ni ser utrustningen, hur en lanthandel såg ut på den tiden. Först fram på disken här, så har vi tygbuntar och sen skylta man ju opp i taket också. Ni ser en vattenkanna och där var väl allt möjligt. Det kanske var träskor och ryktskrapor och borstar och sådant och man hade god överblick. Det här är 1913.

Jag ska passa på att ta med en annan konstig sak här, minnesbilden i kyrkan utav Samuel Hybinette. Han var son till Oscar Hybinette. Han föddes på lilla Säby 1876 och dog sedan 1939. Han jordades här i Österåker, begravdes, och han har sin gravsten på kyrkogården intill västra kyrkogårdsmuren. På den graven finns det, på ett stort stenblock, inhugget namnet Hybinette. Det stenblocket är hämtat utifrån Husarö, en plats där Samuel höll till mycket på fritid och sommarvistelse. Det blocket väger ungefär fyra ton, har man uppgivit. Han var överläkare och kirurg på Sabbatsbergs sjukhus. Vi räknar honom då också, eftersom han också fick minnestavlan i kyrkan, till en utav socknens stora söner. Mitt emot, så har vi en liknande minnestavla, utav en annan kirurg, Olof af Acrell, som dog 1806. Han var grundare utav Serafimerlasarettet. Detta hör inte till dagens ämne, men jag tyckte ändå att jag kunde få nämna det.

Så har vi en bild här nere ifrån Åkersberga. Det är en bild, som inte så många utav er har sett. Den fanns så där i alla fall från 1901, då affären byggdes. Byggmästare och den som var initiativtagare och ägare till den var då Pålhammar. Han hade ju sin verksamhet oppe vid Åkersbro, men när järnvägen kom till Åkersberga 1901, så förstod han att det var nog lämpligt att också ha en affär på den platsen och han förde opp den här byggningen. Själv drev han nog aldrig affärsrörelse här, utan han hade arrenderat ut den till Erik Ferngren, en son till klockaren och skolläraren i Västra skolan. Han hette också Erik Ferngren. Den som står på trappan, det är två

herrar där, den till höger tror jag är Lenke. Han hette Larsson på den tiden. Han flyttade sedan till Rydbo. Han hade namnet Lenke, när han startade sin affärsverksamhet där.

Affären i Åkersberga köptes av min far 1919. Då byggde han till lite granna, så att det här fönstret till vänster var kontoret. Det vart dubbelt så stort, liksom köket en trappa opp och en del andra utrymmen blev också större. 1937 byggde vi till affären på framsidan och då fick den ett annat utseende, som kanske många utav er kan minnas. 1968 upphörde den här affären att fungera.

Vi har ett flygfoto här utav Åkersberga, som det såg ut på 1940-talets början. Ni ser lite konstiga tak nere i kanten här. Det är affären och några magasinsbyggnader. Längst till vänster i nerkanten, det var Posten och Upplandsbanken. Det stora huset opp till vänster, det var Centrumbiografen. Huset mitt emellan där, det var ett bostadshus, men Åkersberga Elektriska hade sin verksamhet där också, ett antal år. Stora huset längst till höger var ett hyreshus med sju lägenheter. Oppe i kanten högst opp till vänster, var det ytterligare några affärshus. Jag tror att det stora, ägare utav den, var Örnsten. Han hade en elfirma. Längre bort så hade vi Hovanders skrädderi, om jag inte har fel. Lite längre utanför bilden till vänster, så hade vi en affär, som Hugo Friman drev, med kött i en avdelning och fisk i en annan. Det är en gångstig, som ni ser lite av, här i högra kanten. Folk som steg utav tåget här nere gick över affärsgården, mellan magasinet och det stora huset, Roslagsvägen 12, man sneddade över. Så alla som bodde där oppe på Länsmansvägen och bort över Ekbacken och så, dom ginade över där och vann väl några minuter i gångtid, kanske. Nu ligger Apoteket just där. Folktandvården och Läkarestationen var också där. Ja, alltsammans som vi ser här, är borta nuförtiden. På nersidan här, så var det då, dels Skutan och dels Folkets hus, som kom till sedan utefter Roslagsvägen. Det är Roslagsvägen, som vi ser i överkanten och i nederkanten är det då Stationsvägen. Som sagt, det är helt annat numera. Jag har inga nya bilder, tyvärr, och min uppgift i kväll, tycker jag skall vara, att berätta om gångna tider, så långt tillbaks i tiden, som jag kan komma.

Ja, i och med att vi byggde till 1937, så vart det stora fina skyltfönster. Det var en god vän till mig, som tog fotot och jag fick en diabild på det också. Det var väl lite nytt här ute i Åkersberga, när man 1937, -38, -39 kunde få se sådana här skyltarrangemang. Förut så var det bara småfönster, även om dom skyltades, men det var ju mest med porslin och andra husgeråd på hyllor mitt i fönstret.

Nu har vi kommit opp till Åsätra. Jag har ingen karta tillgänglig, men Åsätra vet väl kanske dom flesta av er var det ligger. Det är opp emot Norrtälje, ungefär en mil härifrån. Det här är taget 1913 och innehavaren då, hette Erik Jacobsson. Vi har samma affär taget ifrån sydost eller söder eller nånting. Jag vet inte om det var någon kvarn häruppe, för vi var oppe här i höstas, Dag Unevik och jag, för att försöka få en bild från samma plats. Vi kunde inte upptäcka att man kunde stå på något sätt och ta en sån här bild, så vi tror att det är taget ifrån någon höjd, om det var någon kvarnbyggnad eller så. Jag vet inte om Gunnel Birath har upptäckt någonting sådant?

G.B: Jo, det var en kvarn där.

T.J: Tvärs över där då, så är magasinsbyggnaden. På den tiden, så var det här, mellan magasinsbyggnaden och affären, stora vägen till Norrtälje. Så där färdades man då.

Ja, så här ser det ut 1983. Då har huset ändrat sig en del och det där röda i bakgrunden är nya moderna ICA-butiken, som bröderna Birath numera driver. Det gamla här, tror jag säljer järnvaror, byggnadsmaterial och trädgårdsgrejer och sånt. Det kan var rätt mycket att prata om, när det gäller den här affären också. Den kom till på 1870-talet och Lindblom, som hade affären Stenhagen, var också verksam här oppe, men om det var i dom där husen eller om det var något annat, det vet vi väl inte riktigt säkert. Erik Johansson var från 1904 till 1920 och Bengtsson till 1936 och sen Birath till 1966 och efter -66 så är det Olle och Hans, som driver den affären.

Nu har vi kommit till ett annat avsnitt i vår socken. Det här är Åkers Runö, Åkers Runö station med magasinsbyggnaden först. Och för att kunna få en gammal bild utav affären vid Åkers Runö, så fick han ta den här bilden. Vi ska ta nästa, så ser vi den kanske lite större. Det är affärsplanet nere och så är det två bostadsplan och sen magasinsbyggnad. Allt det där är numera borta, utom magasinet. Före den här affären, så fanns det ändå en affär. Den här byggdes 1916, men redan på 1890-talet, så fanns det en liten affär i det röda huset, i det s k Egypten. Det lär finnas kvar, men vi har idag ingen bild på det. Det var en J A Bergkvist, som byggde det där, som öppnade där. Vid åren 1912 till -13 uppförde han en ny byggnad på den där platsen, men den brann sedan, så att den här uppfördes igen då, och det lär vara 1916. Det har varit många olika innehavare där. Den lades ner i början av 1960-talet. Sedan köptes det här utav kommunen och 1975 revs allt detta.

Jag tänkte att vi skulle ha med affärerna i närheten där också och då har vi en affär, som kallas för Täljö handel. Man kallade den också från början för Kullans. Det har väl hängt med, detta med Kullans för det var väl kanske lätt att säga det namnet. Det var en kvinna, som var dalkulla, som kom ner och hade tjänst hos Bergkvist och så vart dom okontanta på något vis. Hon lyckades förvärva den här fastigheten och uppförde då en affär och konkurrerade då med sin tidigare chef. Där har det väl varit en hel del olika livsöden också. Maj-Britt och Tore Nerman drev den där affären ett antal år. Dom övertog den 1954 och hade den igång till 1 september 1963, då affärsverksamheten i den lokalen upphörde.

Det här är en intressant bild, det är verkmästare Gustavsson, som har tagit den. Hans arbeten är kanske inte riktigt lika bra som bröderna Harlings. Den är lite blekt, den här bilden. Vi har den här, där har vi bara affärshuset, men det har tillbyggt lite granna bortom. Ser vi på nästa bild, så har vi kommit ännu närmare. Det är nere på Österskär vi befinner oss. Det är Nyströms affär vid Österskärs station och stationsbyggnaden känner ni nog igen. Jag tror den ser likadan ut idag. Den här bilden är ifrån 1920. Affärshuset uppfördes 1919 och sen dess har det varit affär med lite kortare avbrott under senare år. Så där ser det ut idag, det är alltså samma. Det är Dag Unevik, som har gjort den här bilden. Jag har väldigt god hjälp utav Unevik, när jag gör mina utflykter och planerar såna här saker. Det är bara synd att vi inte har lite mera tid, för det är ändå rätt mycket affärer, som vi skulle vilja föreviga.

Nyström startade 1919 och han var mycket verksam. Han hade bageri i källarplanet, han drev taxirörelse och hade också lastbilsåkeri. Han arbetade visst nästan dygnet runt, året runt, även hans hustru. Jag talade med hans dotter häromdagen och hon sa att hon visste aldrig, när föräldrarna sov. Dom hade denna verksamhet till i juli 1959. Sen vart den tom några år, men sen öppnades igen. Först vart det en ICA-butik där och sedan nu då, en Favörbutik, som vi ser.

Ja, den där kanske ni känner igen? Det är Källmans affär. Det är också Gustavsson, som tagit det här. Jag tror att det är 1922. Den här affären byggdes, egentligen, planerades för, charkuterifabrik, därav vart det väldigt mycket kakel på väggarna, så att den såg väldigt trevlig ut, när man kom in i den. Det vart ändock ingen charkuterifabrik där, utan det kom att bli en livsmedelsaffär. Jag vet inte om Alfred Weström var den första innehavaren. Jag tror att det var en före, som jag inte har hittat namnet på. Den som fortsatte efter Weström 1925 var John Kjellman. Vi är kvar nere på Österskär, så att om vi skulle gå den här vägen till vänster, så skulle vi komma precis över Nyströms affär, som vi titta på alldeles nyss. Så att den här vägen, som går opp där framför affären, det är Generalsvägen. Men en väg som vi inte ser något av här, det är Österskärsvägen, som går parallellt med järnvägsspåren och som går ända ner till ångbåtsbryggan. Tvärs över den här vägen och tvärs över järnvägsspåren, så har vi då Kjellmans affär. Det är bageri numera. Följer vi Generalsvägen en bit bort över spåren, så står det nummer 128 på en fastighet och där hittar vi Calle Mossberg, som är väl insatt i den gamla bebyggelsen. Det är annorlunda även här nu. Träden har vuxit opp och häckarna kommit till.

Calle Mossberg: Fastigheten håller på att förfalla. Taket på magasinet håller på att rasa in.

T.J: Jaha, det är tidens tand.

Här har vi då affären, som drevs utav John Källman först och sedan av hans bror Albin. Här inträffade den förändringen 1950, att Österåkers konsumtionsförening startade sin verksamhet här. Efter 1884, -85 till 1950, så fanns det ingen konsumtionsförening här i Österåker, men det året öppnades Konsumbutik i den här lokalen. Hur många år det var konsumtionsförening där, minns jag inte, för dom öppnade sen 1952 i Åkersberga på Storängsvägen. Dom hade den här i Österskär ytterligare några år, tills dom sålde den till konditor Nils Bergkvist, som då hade bageriverksamhet i lokalen.

Åhörare: Hur var det med poststation?

T.J: Poststation fanns också, men det var en liten byggnad bortom. Jag vet inte om det var poststation inni det där huset.

Åhörare: Jo, det var det.

T.J: Jaså, var det det ett tag, men sen att det flytta till ett litet hus bortom, alldeles intill.

Åhörare: Var det inte en som hette Nilsson, som hade det?

T.J: Jodå. Det är så att jag har gått lite på jordregister, när jag har plockat fram och när dom har arrenderat eller hyrt har jag dåligt med uppgifter, men däremot när dom har ägare, så vet jag lite bättre.

Ja, här är jag fortfarande nere på Österskär, men nu vid Tuna gård. Tuna gårds anhalt har vi som ni ser där nere. Järnvägen ser vi ju inte, men den finns framför den här vändplatsen. Så där såg det ut på 20-talet. 1929, -30 ändrades det lite, för då kom det till lite affärer här. Här är Österskärs Järn- och Färghandel. Den byggdes 1930 ungefär. Den övertogs sedan utav Ingrid och Björn Lindblom 1950. Dom har den verksamheten fortfarande och där känner ju Björn väl igen sig. Vi har ju Björn Lindblom här också. Den här vägen som går tvärs här, det är Tunavägen och den som går åt andra hållet framför affären är Åkersbergavägen. Fortsätter man Tunavägen ner lite, vart det mera bebyggelse där sedan. Far byggde en liten sommarbutik där, men så småningom blev det året runt och sen kom det till kaféörelse. Bortöver där, så vart det ju mycket bebyggelse med åren, på 30- och 40-talen.

Björn Lindblom: Den där förra bilden, Tuna station, den byggdes väl inte av SJ, den byggdes privat av ägaren till Tuna. Kan jag säga som kuriosa.

T.J: Ja, själva hållplatsbyggnaden. Det var Stockholm-Roslagen Järnvägar, som byggde järnvägen ner till Österskär 1906. Men om då hållplatsen byggdes utav fastighetsbolaget, som rådde om Tuna, det vet jag inte.

B.L: Det var konsul Wallin, som byggde den. Den fanns inte ifrån början.

T.J: Ja, han var ju intresserad av att få det bekvämt.

Är det någon mer, som har upplysningar, så är jag bara tacksam för att ni säger vad ni vet. Jag känner liksom på mig, innan jag ställt upp så här, att jag skulle ha forskat ännu mera djupt i problemen, men allt tar tid.

Nu lämnar vi affären och här kommer man ner i skärgården. Det här är nere i Skeppsdal. Där har vi Westerlunds diversehandel, mitt ute i urskogen, höllt jag på att säga, men det fanns naturligtvis en hel del bebyggelse i närheten. Det var rätt märkligt att det kunde finnas så mycket butiker ute på landsbygden. Det fanns en affär vid Nykvarn, rätt i närheten. Vi hade en affär i Alsvik och så hade vi affären vid Dyvik. Dom låg i ett små pärlband utefter kusten där oppe.

B.L: Förlåt att jag avbryter, men har Du ingen bild på Tunaaffären, som vi hade?

T.J: Nej.

B.L: Det tror jag att jag har.

T.J: Tack. Jag har sett bild, att det finns bild på den.

B.L: Det finns t o m av Mattsson, den här fotokillen i Norrtälje numera. Han har bilder på den.

T.J: Ja, jag har sett att den fanns med i en årsskrift, som Österskärs Villaägareförening givit ut.

B.L: Jag har den den där. Du kan få hela den.

T.J: Tack för det. Vi i Hembygdsföreningen, Österåkers Hembygds- och Fornminnesförening är ju alltid tacksamma för att få låna in bilder och lägga till vårt arkiv. Vi uppmanar folk i allmänhet, men de är visst väldigt rädda att lämna ut sin bilder, men vi återställer dom alltid. Vi tar dom bara som lån.

Här har vi Margretelundsboden. Den byggdes 1929 utav David Eriksson. Han hade tidigare affärsverksamhet nere i Isättravik, där han etablerade en filial 1916. Huvudaffären hade han i Vaxholms stad. Sen har det varit flera olika ägare till den där, men nu är det väl Martins Vårdshus. När affären kom till i Bergsätra, vart den där överflödig.

Vi har här Singö handel. Den byggdes 1927 utav Samuel Jansson. Singö handel vet ni väl ungefär var den är. Skyltarna satt ju kvar rätt länge, även om affären var stängd. Man ser det om man åker opp mot Åsätra - Roslags-Kulla - Norrtälje. Den här Samuel Jansson har tidigare varit biträde hos Lindblom, nere på Stenhagen. Den sista ägaren, det var Stina Gustavsson, som hade affären mellan 1961 och 1971.

Ja, här är en bild, som jag vet väldigt lite om. Jag måste be Gunnel Birath berätta.

G.B: Det där byggdes för en flicka i Mellangårn i Åsätra. Hon var lite annorlunda. Hon behövde någonting att syssla med och då byggde man det här för att hon skulle arbeta med bageri. Hans Lindgren, skådespelaren, föddes här.

T.J: Till affärsverksamheten så hör väl också bagerierna och vi hade då bageriet i lilla Säby, 1921, -22. Sedan flyttades den verksamheten till Roslagsbageriet här nere i Åkersberga, ungefär mittför Rydins Glas. Det är numera Galvator, som har dom lokalerna.

Ska man prata om affärer, skulle man kanske också ha pratat om slakterierna, som fanns här och det har jag inte arbetat med, så jag kan bara nämna att det fanns ett slakteri i Norrö, Almkvists slakteri, som hade ambulerande verksamhet i allmänhet, liksom Hugo Berggren i Åsätra. Det var ytterligare någon i Åsätra, som hette Westerlund eller Westergren. Jag får komplettera dom här sakerna under hand. Det är ju en första visning det här. Vi har tänkt oss att dom här bilderna ska visas sen i skolor, för pensionerer, pensionärsföreningar, kanske Villaägareföreningar eller andra som kan vara intresserade av att veta hur det har varit i kommunen tidigare. Och där förväntar jag mig att man kommer på olika platser, så vill dom som kommer dit veta så mycket som möjligt om just den platsen. Så det här är mycket arbete, som återstår, mycket att komplettera.

Ja, här har vi en rätt ny skapelse. Det är Favoriten här oppe i Bergsätra. Och om ni ser till höger längst bort, så har vi Bergsätra handel. Det var ingenjör Ivar Hahne, som byggde den också, samma som byggde Åkers handel. Det fanns på slutet utav 30-talet. Jag kommer inte ihåg när den upphörde. Den här Favoriten kom ju till genom den stora bebyggelsen, som blev på Bergsätra, Tråsätra och trakterna runt om. Så dom har nog en rätt betydande omslutning på sin verksamhet skulle jag tro. Det kommer rätt ofta reklam i brevlådorna, så att när ni ser skyltarna här, så har ni kanske sett det i tryck någon gång.

Så kommer vi tillbaks Åkersberga. Vi har Ekbacken, Åkers handel, som byggdes utav ingenjör Ivar Hahne, men drevs väl aldrig av honom, utan den första innehavaren där, hette Philip Tjernberg och han var far till den kände skådespelaren Ove Tjernberg. Så att Ove Tjernberg bodde i det där huset som liten pojke, tre, fyra år eller någonting sånt där. Sedan övertogs den här affären 1938 utav en köpman Sven Andersson. Han flyttade 1944 ner till Tumba eller Tullinge. 1944 övertogs den utav Joel och Linnéa Eriksson. Jag ska prata mer om den senare. Jag har faktiskt bilder på när den stängde. På den här bilden är det bara ett plan. Sven Andersson byggde till. Han lyfte opp taket och fick en våning till. Så när vi ser det idag, så är det lite annorlunda, ett plan till. Och alla tycker väl att det är konstigt att det är så många trappsteg opp till trappan, så att vägen är väl höjd senare, vad jag kan förstå.

Åhörare: Men det ligger ganska högt upp nu också.

Åhörare: Båda ekarna finns kvar.

T.J: Lilla huset till höger finns väl kvar, ja.

Det här är en affär, som kom till 1964. Jag har berättat lite förut om den, Trevehallen oppe vid Åkerstorp eller Åkersberg. Vi kallade det för Åkersberg förr i tiden, gården där oppe, men egentligen så är det rätta namnet nu Åkerstorp.

Åhörare: Kan Du inte passa på att tala om det här med Treve. Jag vet att många som bor i Åkerstorp, inte har en aning om varifrån namnet kommer, bara att det ligger vid Trevebovägen. Att det här huset som skymtar bakom, på den här bilden, heter Trevebo och att det är därför det heter så.

T.J: Till vänster opp på bilden där, så är det ett hus, som kallas för Trevebo. Den som oppförde det huset var en telefonreperatör Sandberg. Det där var på höjden där och ingen bebyggelse runt om. Den var för sig själv. Den låg vid ett vägskäl, där tre vägar sammanstrålade, om jag nu har rätt. Tre vägar och då vart det Tre-ve-bo, så har jag fått det förklarat. Och när vi fick namnet Trevehallen, så diskutera vi alla möjliga namn på den där, men vi tyckte då, att det där firmamärket, som vi fick fram där och Treve och alltihopa, att det var lätt och rätt och bra o s v, så har vi kört in det. Men bakgrunden till namnet det lär vara reperatör Sandbergs namn på villan Trevebo.

Vi hade en affär mellan Stenhagen och Åkersbro, rätt bakom Trevehallen här vid telefonstationen. Jag vet inte om det är några som är här, som kände till Åkersbergs

telefonstation, för den fanns ju ända in på 50-talet, tills automatiseringen kom och bakom telefonstationsrummet, på baksidan, så var det en liten affär, där Karl Pierre startade 1920, -21 eller kanske 1919. Efter hans död fortsatte hans hustru Ida Pierre att driva den ända in på 40-talet, skulle jag tro. Det var rätt gott om småbutiker överallt här ute på den tiden.

Nu har vi kommit upp på Söraområdet. Vi kommer ifrån de här gamla affärerna nu och kommer på lite nya grejer. Det är Pia Närköp på Söralidsvägen. Röda huset bakom är ett dragontorp. Det är under Berga rusthåll, Berga rusthåll nummer 10 och sista dragonen hette Bergstedt, som tjänade vid Södra Roslags dragoner.

Ja, nu har vi kommit upp i Centrum. Det är Domus, som såg ut så här 1972. Vi har ytterligare några nya bilder här. Där har vi Kipplers, ungefär från samma tid. Man byggde det här 1969, -70, nånting. Man köpte upp marken här 1967 och -68. Huset bakom är Roslagsvägen 5.

Här har vi också Kipplers med biografen i kanten, som ni ser. Det är samma årtal, i början av 70-talet. Och här har vi Storängsvägen. ICA Livs, som innehades av Friman, Bokhandeln och Bergagrillen har vi i det där huset. Konditoriet i hörnan i Storängsvägens mynning, Centrumkonditoriet. Längst bort har vi Färghandeln. Det är alltså affärsgatan vi befinner oss på nu.

Jag visade till att börja med en liten ask här med glasnegativ i. Där har vi alla askarna, som Harlings har lämnat efter sig. Pojkarna som sitter där, det är Österåkers Hembygds- och Fornminnesförenings fotokommitté, där vi har fotografen Dag Unevik längst till höger, han som har hjälpt mig rätt mycket. Jag står längst till vänster och så är det då Tore Rydin och Löf känner väl alla igen. Han har inte hatten på sig här, men ni kanske känner igen honom ändå.

Faktum är den att det finns mycket här, som jag inte har tagit med.

Åhörare: På Svinninge fanns det två affärer. På Nantes hade Pettersson och alldeles ovanför fanns det en till.

T.J: Ja, jag har mycket att jobba med, hör jag!

G.B: Vi får be att alla skriver ner på lappar sånt här och lämnar till Torsten, så att han får det. Det vore ju väldigt fint om alla, som har sådana här uppgifter, skrev ner dom.

T.J: Det fanns affär på Resarö också. Det ska vi också ha med i vårt arkiv. Resarö ska få veta det. Och där vi har möjligheter att komplettera även med bilder, så ska vi göra det. Där har vi då Dag Unevik och jag som sätter i gång och jobbar med det. Österåker omfattar även Ljusterö, Roslagskulla och Rydbo. Är det någon som har bilder, som vi kan få låna, så är vi väldigt tacksamma. Det här är ett arbete som jag inte vet om jag hinner slutföra under min livstid. Det är mycket jag kommer på undan för undan. Jag fick nu här några tips.

Nu ska vi ta en titt på en affärsinvi gning och sen kommer jag att avsluta med en affärsnedläggning.

Det här är Skutan, som invigdes 1976. Det var invigning den 10 och 11 april 1976. Här ser ni då publikhavet. Vi har Österåkers musikkår, som vi ser lite ryggarna på i förgrunden och så har vi alla besökare, som myllrar, så mycket man kan få in där. Invi gningstalaren var Hjalmar Mehr, som vi ser i talarstolen. Musikkåren sitter bakom där. Jag vet inte om ni känner igen mig. Jag sitter alldeles till höger om honom. Jag var faktiskt med och spelade vid det där tillfället. Vi hade också en som invigningstalade och den ser vi här, Lennart Neckman. Lennart Neckman var ju kommunalråd på den tiden och var väl den som höllt i rätt mycket. Skutan är ju en bostadsrättsförening och han var nog med i styrelsen. Jag vet inte om han var ordförande.

Många utav affärena som fanns på Storängsvägen, dom flyttade. Här har vi då en skylt, där man har satt opp: "Vi flyttar till Skutan." Och på den här bilden har man då stängt butiken. som var på Storängsvägen. Första dagen så trasslade rulltrappan. Det var meningen att detta skulle bli en bild i rörelse, något krångel var det. det står i handlingarna. Den, som har gjort dom här bilderna, är inte Österåkers Hembygds- och Fornminnesförening, utan de hör till biblioteket här. Det var Ingemar Lundqvist, som tog alla dom här bilderna. Här är en bild av honom. Sveriges Radio fanns med också och här spelar de in någonting. Det verkar som om Musikkåren spelar och Conny Winthers, som sitter med klarinetten, har fört mikrofonen till munnen och då ska det väl bli några toner ur den, vad jag kan tänka mig. Här har vi då Neckman till höger, Uno Arvidsson rätt fram, han med glasögonen, som står och kanske pratar med med någon, som kommer från Sveriges Radio, skulle jag tro. Här är mera bilder med kommunalrådet Neckman.

Så här skriver Ingemar Lundqvist om den här bilden: "In i det sista arbetades det med att ställa allt i ordning till premiären. En del fick ta nätterna till hjälp." Och nästa bild är samma bekymmer. Det var att slita in i det sista.

Norrtäljetidningen var med där också. Dom hade väl också bostadsrätt i huset. Bror Landin är den mannen längst till vänster, som basade för den biten, på den tiden. Vi har honom även här, där han då noterar vad invigningstalarna har att säga.

Ja, det var en del, som ordnade sittplats. Man fick sitta efter kanterna också.

Och här har vi vaktbolaget. Det skulle vara vakter där och dom hade också en hund med. Det är dom där första väktarna, som fanns där, som ni ser här nu.

Blomsterhandeln skyltade opp snyggt. Det är alltid tacksamt med färgprakt. Sen har vi då Thims, presentaffären här, med Maj Thim längst till höger. Är det någon som vet vilka de andra är?

Åhörare: Det är Maj Johansson och hennes döttrar, dom två till vänster och så är det Britt Wrang. Det var Maj Johanssons pappa, som hade båten, Alcea, oppe vid Berglunds, Åkersbro. Han var skeppare. Maj Thim är alltså född Johansson.

T.J: Här har vi Skutan, som fanns med på en liten tavla, som man fick köpa dyrt i presentaffären då, efter vad jag kan förstå. Det är väl samma bild, som är tagen ifrån Hakungeudd. Jag tror, att vi har den här i vårt arkiv, på ett glasnegativ.

Och där har vi då en liten knatting, som har blivit kvar efter sen affären stängt för dagen, verkar det som, eller så har han dröjt sig kvar på något sätt.

Det här är en bild, som är tagen snett från kommunalhuset mot Skutan.

Här har vi Åkersberga järnvägstation och det är den utgången, som är från nedre planet, när man går opp där.

Till den här bilden har Lundqvist skrivit så här: "Egentligen skulle det nya bygget ha hetat Tuppen, men det namnet kunde inte affärsidkarna acceptera. Det skulle bara bli ett Hönshuset, i stället för, i folkmun. Det var man rädd för. Tjugoåtta miljoner kostade det att bygga Centrumet. Första spadtaget togs den 21 oktober 1974. Den totala ytan är nära tiotusen kvadratmeter. Då invigningen ägde rum var det bara tre lokaler, som inte var uthyrda, två lagerrum och skyddsrummet."

Det var en alldeles särdeles högtid i Åkersberga, då Skutan vart klar. Bland alla förmånserbjudandena var musiken billigast. Sånggruppen Megawatt stod på torget vid Kommunalhuset och anlade moteld till Åkersbergabornas nykomna handlande. "Man borde lägga en slant i deras bössa i stället", sjöng gruppen.

Till nästa bild skriver Lundqvist: "Det var som ett lämmeltåg av kommuninvånare, en strid ström både inne och ute av flanörer, som tyckte att det var ju bra det här."

Här har vi då "Arvid med glasvagnen" har han kallat det här. Vi har honom här också verkmästare Andersson, som står med sina blommor där. Han tycks få kunna fortsätta med den verksamheten.

Och så har vi Uno Arvidsson. Han är nöjd och glad. Nu är allting över, då kan han pusta ut.

Nu ska jag visa en affärsnedläggelse. Det är också bilder vi har här på biblioteket, så det är inte Österåkers Hembygds- och Fornminnesförening, som har dom här, men däremot så är det Ingemar Lundqvist, som har producerat dom. Han skriver en hel del och jag är inte riktigt överens med honom i hans uppgifter här. Som jag sa förut, så byggdes det här på 30-talets mitt och Sven Andersson byggde till det under sin verksamhet, så det vart ett bostadsplan en trappa opp. Det är så underligt här att Ingemar Lundqvist kallar honom för Albin Johansson, som här sitter på entrétrappan till den stängda affären och som minns hur det var. Det är alltså Albin Ahnell och han hjälpte också till att sköta värmepannan i huset.

Här har vi en bild på dom fyra, som arbetade där sista åren. Det är Linnéa Eriksson och så var det en flicka där, som hette Mary Melander och Ulla Abrahamsson och Janne Berglind. Här har vi då Mary och Ulla.

Så här väl sorterad var den här affären. Den hade mycket tyger, som ni ser. Och här står Ulla och mäter opp. Ja, man hade allting i den här butiken och här hade vi då lite konserver. Jag vet inte om man redan hade börjat på och sålt ut utav det här. Det var alltså inför avvecklingen av butiken. Man hade rätt omfattande hemsändning utav varor. Det här är kontorssidan med ringklocka. Här har vi då Ulla Abrahamsson, som håller på och räknar ut någon nota på någon hemsändningsorder, vad jag kan tänka mig. Här har vi Mary Melander, som håller på och grunnar över, hur hon ska plocka fram grejerna.

Jag vet inte om hon sitter med här? Hon kanske har lite minnen utav, hur det kunde kännas att vara där.

Ingemar Lundqvist har skrivit så här: "Det var inte något vanligt arbete att jobba i Åkers handel. "Det var som en föreställning", sa expediterna. "I slutet av februari - 76 började en snabb utförsäljning. Innehavaren hade dött på sjukhuset och personalen såg ingen möjlighet att ta över butiken och allt skulle säljas undan. Och för första gången fick nu kunderna gå bakom disken." Det fick man alltså inte förut. Här har dom då plockat på sig, som det syns. "Folk rev och slet i lådor och kartonger. Det var som man trodde att man kunde få en bit av själva ställningen med sig hem."

Här har vi då öl- och läskedryckslagret. Ingemar Lundqvist skriver så här, jag vet inte om det är sanning det här han skriver: "I drickakällaren började det också snabbt bli tomt. Där hade det varit så, att vissa stamkunder hade tillstånd att gå ner och ta en öl, men det hette, att man skulle, inom parenteser, titta på verktygen!"

Mary, stämmer det?

Mary Melander: Ja.

T.J: Ja, sen började det bli tomt på hyllorna. "Inte ens utrustningen eller inventarierna blev kvar. Allt var köpt eller tingat." Man samlade på hög. Det var högar här och var i avvaktan på avhämtning. Det är också nästa bild någontin sånt där. "I charken gapade, redan efter första ruschen, tomma krokar. När allt var över, ett par veckor in i mars, gick Ulla och Mary syn. Mary hittade några näst intill antika elsäkringar." Det där verkar att vara fyra amperes säkringar, som inte används nuförtiden. "Lådorna utefter väggen köptes av Trälhavets Båtklubb." Lådinredningen där, så den såldes den också. "Det var sorgligt, det här", sade Mary, "ett sånt här jobb får man ju aldrig igen." Hon står grunnar. Ni ser där hur betänksam hon är. Tänk att aldrig kunna få ett sånt här jobb igen!

Och ett gammalt vykort över Åkerstorps bro, fanns också med i slutruschen.

"Vem använder blåelse idag? Förr hade man det till för att få vita skjortot vita i tvätten. Påsarna måste ha legat här sedan 30- eller 40-talet." Och det är nog kanske en riktig fundering.

"Tomten, som hörde till butikens speciella attraktioner, hade sin plats i skyltfönstret varje år till jul. Kunderna brukade alltid kommentera skyltningarna."

"Nej, tomten kunde vi inte sälja!

"Ridån går ned och föreställningen är slut. Tack alla våra kunder."

Och där står dom och pustar ut efter allt. (Sista bilden)

Där med var det slut och tack att ni velat sitta stilla och lyssnat på mig här i kväll.

Tack ska ni ha.